

Εκδηλώσεις επιθετικής συμπεριφοράς στο σχολείο:_____

Αίτια, μορφές και στρατηγικές αντιμετώπισης

Αικατερίνη Σουσαμίδου
Δρ. Ψυχολογίας
Σχολική Σύμβουλος Π.Ε.



Ορισμός επιθετικότητας

- Η επιθετικότητα αποτελεί ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών καταστρεπτικού χαρακτήρα, εκδηλώνονται με λόγια, με πράξεις, με τη σιωπή και κατευθύνονται συνειδητά ή ασυνείδητα εναντίον αντικειμένων, ανθρώπων και ζώων ή του ίδιου του ατόμου.



Μια συμπεριφορά είναι επιθετική όταν:

- α) μπορεί εν δυνάμει να προκαλέσει βλάβη στον αποδέκτη της,
- β) γίνεται με σκοπό να βλάψει το θύμα,
- γ) συνδέεται με αυξημένη διέγερση του θύτη και
- δ) προκαλεί αποστροφή στο θύμα

Μορφές Επιθετικής Συμπεριφοράς

- Παρορμητική επιθετικότητα
- Εχθρική επιθετικότητα
- Συντελεστική επιθετικότητα



Ορισμός Σχολικής Επιθετικότητας

- Είναι επαναλαμβανόμενη επίθεση – *φυσική, ψυχολογική, λεκτική* – από εκείνους που είναι σε θέση ισχύος προς εκείνους που είναι αδύναμοι να αντισταθούν, με πρόθεση να προξενήσουν δυστυχία για δική τους ευχαρίστηση (Besag, 1998).

Ο θύτης

1. ψυχρότητα και αδιαφορία για το θύμα
2. έλλειψη ενσυναίσθησης
3. το θύμα ευθύνεται για την επίθεση
4. επιδιώκει τη συμπαράσταση φίλων του (Rigby, 1996).



Χαρακτηριστικά επιθετικής διάθεσης

1. Μειωμένη ικανότητα μάθησης
2. Περιορισμένη ικανότητα σύναψης διαπροσωπικών σχέσεων
3. Ακατάλληλες μορφές συμπεριφοράς σε κανονικές συνθήκες.
4. Διάχυτη διάθεση μελαγχολίας
5. Τάση για ψυχοσωματικά συμπτώματα (Χατζηχρήστου, 1999).

Το θύμα

1. Βιώνει μια κατάσταση ανισορροπίας στον εσωτερικό του κόσμο.
2. Αντιδρά με κλάμα, απόσυρση αλλά και εσωτερικό θυμό.
3. Παρουσιάζει συμπτώματα σχολικής φοβίας.

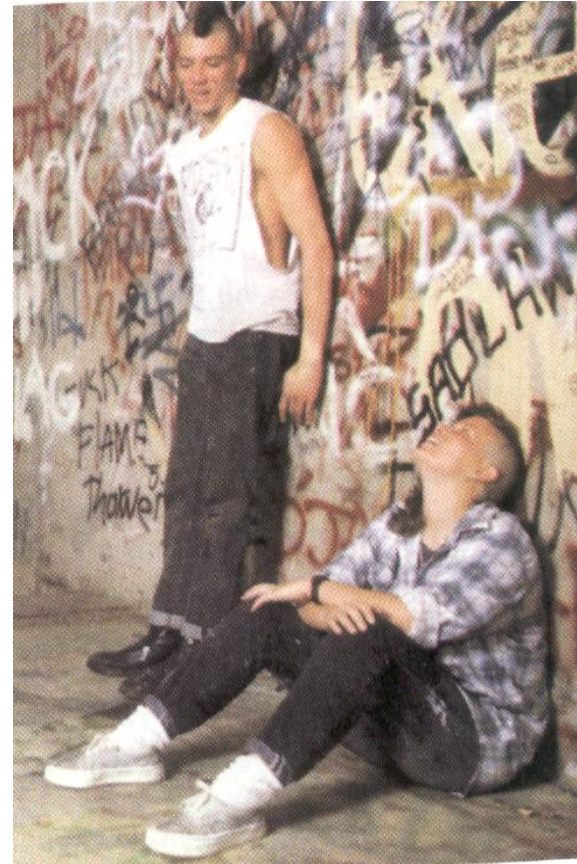


Επιθετικά θύματα

- Είναι ταυτόχρονα θύτες και θύματα.
- Τα γνωρίσματα τους αποτελούν έναν συνδυασμό των γνωρισμάτων τόσο των θυτών όσο και των θυμάτων.
- Ο αριθμός τους είναι περιορισμένος, αλλά βρίσκονται σε μεγάλο κίνδυνο εκδήλωσης προβλημάτων (Hanish & Guerra, 2004).

Ο ρόλος των συμμαθητών

- Συμμετέχουν, επιδοκιμάζουν, παρακολουθούν παθητικά και σε μερικές περιπτώσεις παρεμβαίνουν.
- Έχουν την τάση να προσέχουν τον θύτη και όχι στο θύμα.



Συχνότητα εκδήλωσης επιθετικής συμπεριφοράς στο σχολείο

- 1 στους 5 μαθητές έχει βιώσει την εμπειρία του εκφοβισμού (Smith, 1991).
- Η συχνότητα σχολικής βίας στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης κυμαίνεται από 5% - 22%.
- Η συχνότητα είναι μεγαλύτερη στο Νηπιαγωγείο, στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού και στις πρώτες τάξεις του Γυμνασίου.

- 
-
- Η επιθετική συμπεριφορά των μαθητών εκδηλώνεται στην αυλή του σχολείου και έξω από το σχολείο.
 - Οι μαθητές από 8 έως 12 χρονών λένε στους γονείς ή στον δάσκαλό τα περιστατικά σχολικής επιθετικότητας. Όσο η ηλικία μεγαλώνει τόσο λιγότερο τα αναφέρουν.

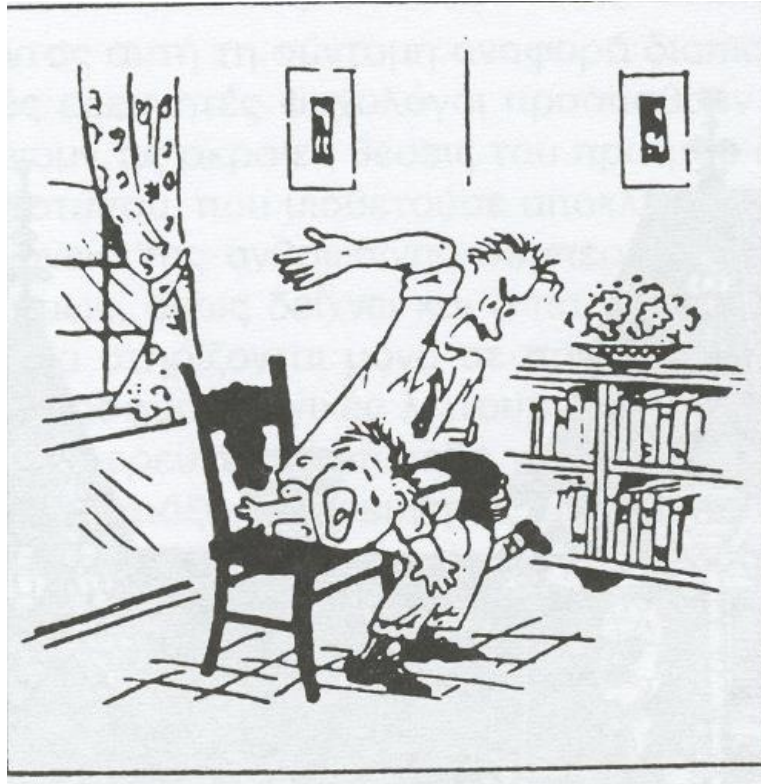
Διαφορές φύλου

- **Τα αγόρια:**
- αναφέρουν περισσότερα περιστατικά σχολικής επιθετικότητας,
- επιτίθενται συχνότερα εναντίον άλλων παιδιών, αλλά δέχονται και συχνότερα παρόμοιες μορφές επιθετικότητας,
- χρησιμοποιούν τον άμεσο εκφοβισμό και επιτίθενται σωματικά

Αίτια της επιθετικής συμπεριφοράς

- **Ματαιίωση:** η διάψευση των προσδοκιών και των ελπίδων του ατόμου, δημιουργούν τις προϋποθέσεις που ευνοούν την εκδήλωση επιθετικότητας.
- Χαρακτηρίζεται από την **μετατόπιση της επιθετικότητας.**

○ Μίμηση προτύπου



- *Να για να μη δέρνεις τα άλλα παιδιά.*

Γνωστική προσέγγιση

- Τα επιθετικά παιδιά συνήθως εκλαμβάνουν τη συμπεριφορά του άλλου παιδιού, συχνά λανθασμένα, ως εχθρική και γι' αυτό αντιδρούν με βιαιότητα. Έχουν αναπτύξει σενάρια επιθετικής συμπεριφοράς και καταφεύγουν σε αυτά εύκολα και γρήγορα, χωρίς τις περισσότερες φορές πραγματικά να χρειάζεται.

Παράγοντες επιθετικής συμπεριφοράς

Η οικογένεια

1. Η έλλειψη στοργής
2. Η χρήση σωματικής τιμωρίας.
3. Η κακοποίηση των παιδιών.
4. Η έλλειψη ορίων στη συμπεριφορά.





Το σχολείο

Ο εκπαιδευτικός

- η διάψευση των προσδοκιών του εκπαιδευτικού
- οι δυσκολίες της μαθησιακής διαδικασίας
- η αμφισβήτηση του ρόλου του
- η αυταρχική αγωγή του εκπαιδευτικού



Η επιθετικότητα των μαθητών προς τον εκπαιδευτικό οφείλεται:

1. στην εξουσία του εκπαιδευτικού
2. στην άρνηση του μαθητή να πειθαρχήσει
3. στην αγνόηση της προσωπικότητας του παιδιού κατά την αξιολόγηση
4. στην απονομή στερεοτύπων και ετικετών
5. στη διάψευση των προσδοκιών των παιδιών για τον εκπαιδευτικό τους
6. στην ίδια την επιθετικότητα του εκπαιδευτικού και
7. στη μίμηση διδασκαλικών προτύπων

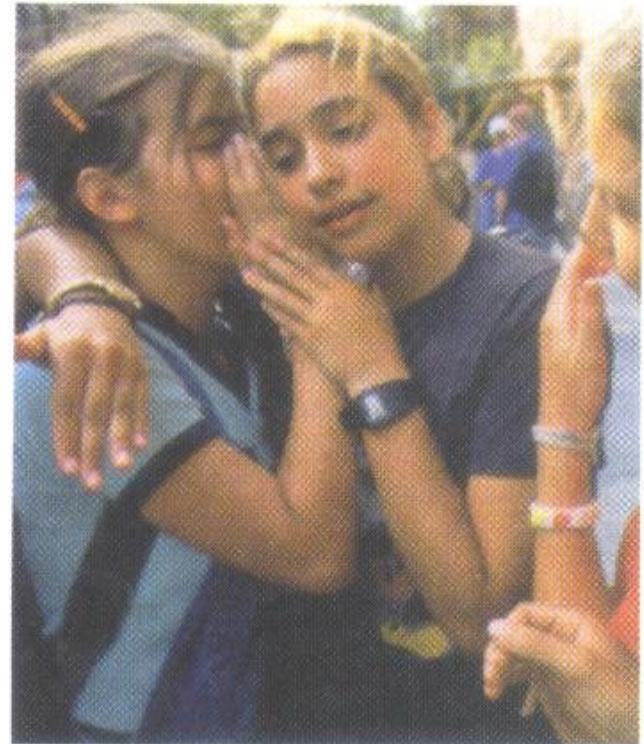
Το σχολείο ως σύστημα

- 1. Η ορμονική αναστάτωση κατά την εφηβική ηλικία
- 2. Η μη υπακοή στους νόμους του σχολείου τιμωρείται
- 3. Η μη κάλυψη των αναγκών των μαθητών στο σχολείο
- 4. Η χαμηλή επίδοση

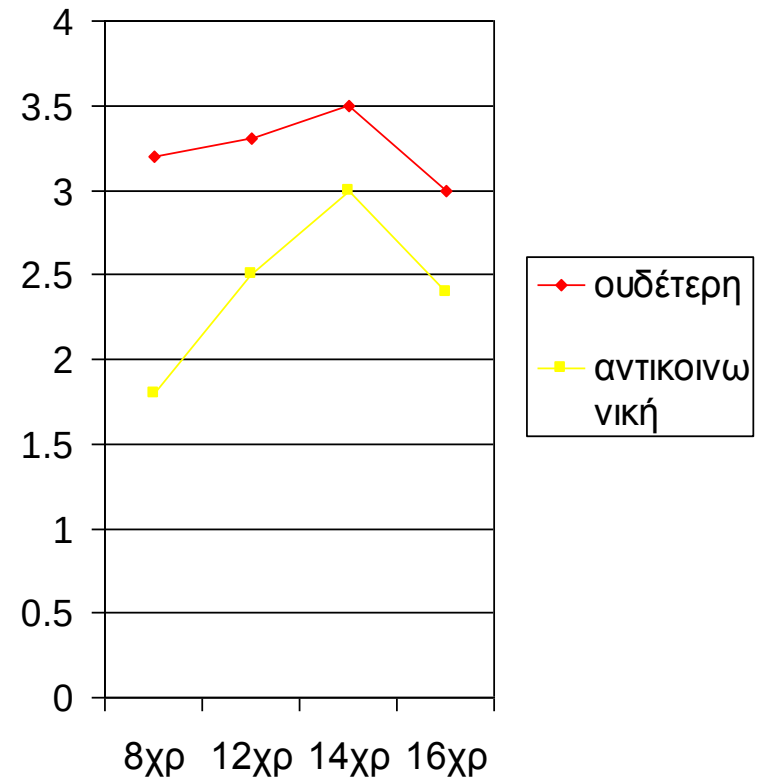


Η πίεση για συμμόρφωση-Κλίκα

- **Κλίκα** είναι η πρωτογενής ομάδα συνομηλίκων κατά την εφηβεία, που σχηματίζεται με βάση τα ενδιαφέροντα, την εθνικότητα, τις κοινές στάσεις και αντιλήψεις.



Η αύξηση στη
συμμόρφωση
μπορεί να
αντικατοπτρίζει
τη μείωση στην
εκτίμηση του
πόσο κακή είναι
μια πράξη.



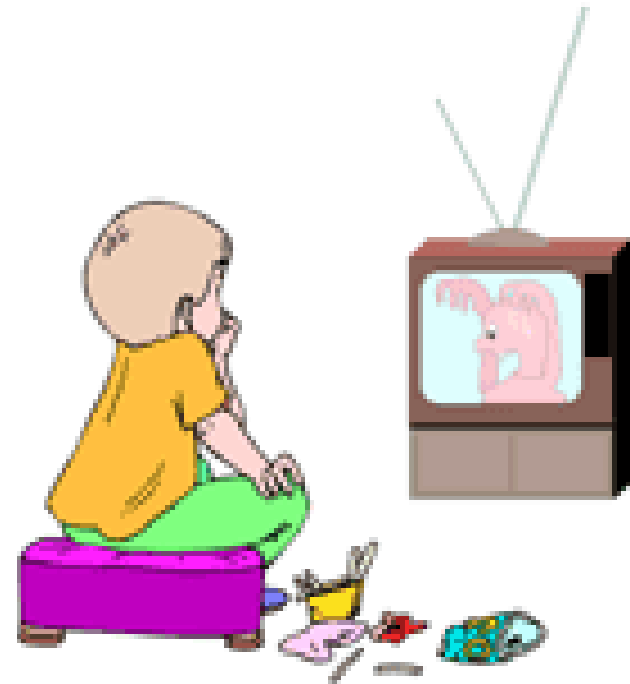
Αρνητικές επιδράσεις της κοινωνίας

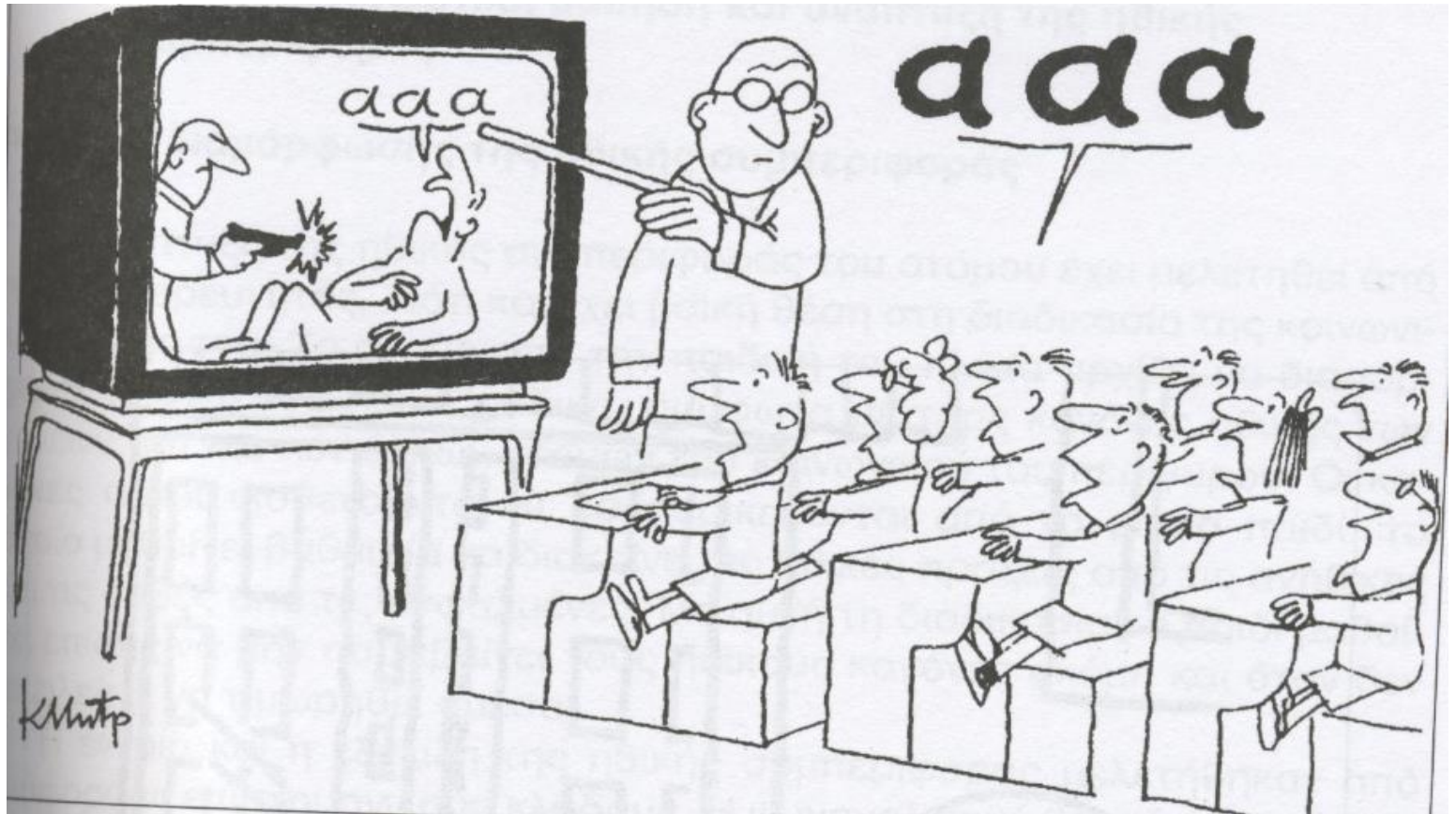
- Η διαβίωση στις μεγαλουπόλεις
- Ο μειωμένος κοινωνικός έλεγχος
- Η ανωνυμία και η μαζικοποίηση
- Ο συνωστισμός
- Η έλλειψη ελεύθερων χώρων και αθλοπαιδιών
- Η προβολή των υλικών σε βάρος των ηθικών αξιών

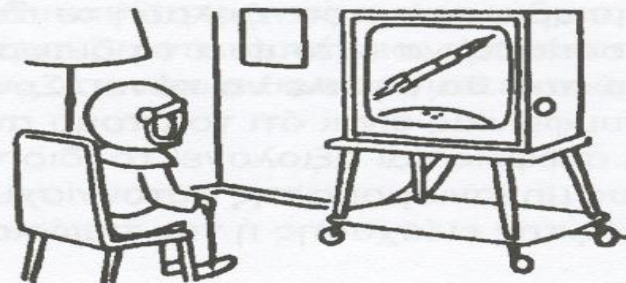
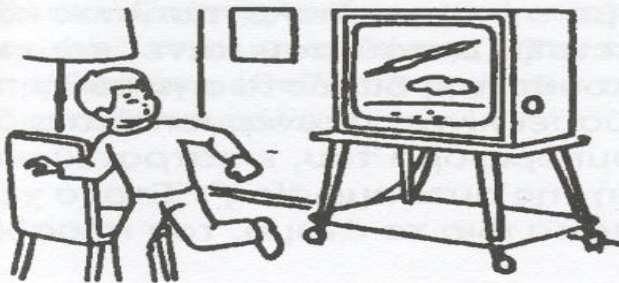
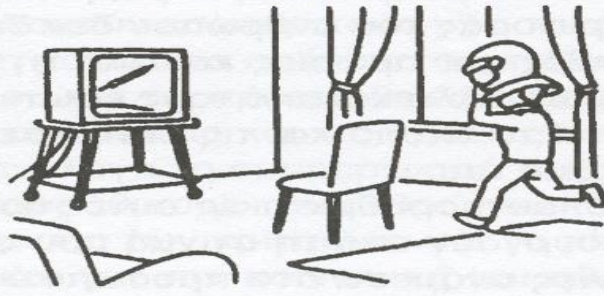
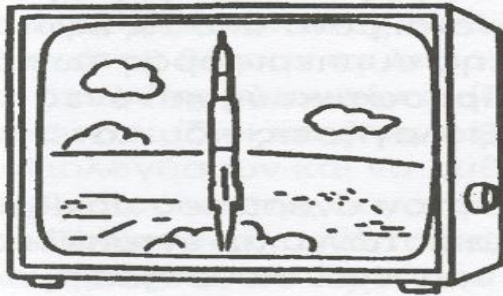
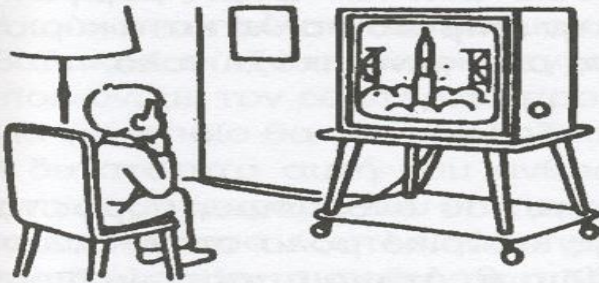
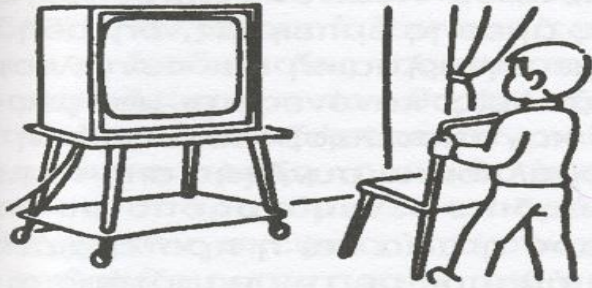


Η τηλεθέαση

- Ενώ οι γονείς ανησυχούν πολύ για το ποιους φίλους έχουν τα παιδιά τους, εντούτοις δεν δίνουν τη σημασία που θα έπρεπε για το πόσο χρόνο ξοδεύουν και τι βλέπουν στην τηλεόραση.







Βίαια ηλεκτρονικά παιχνίδια

- Οι επαναλαμβανόμενες πράξεις της βίας απευαισθητοποιούν τη φυσική αποστροφή προς την βία.

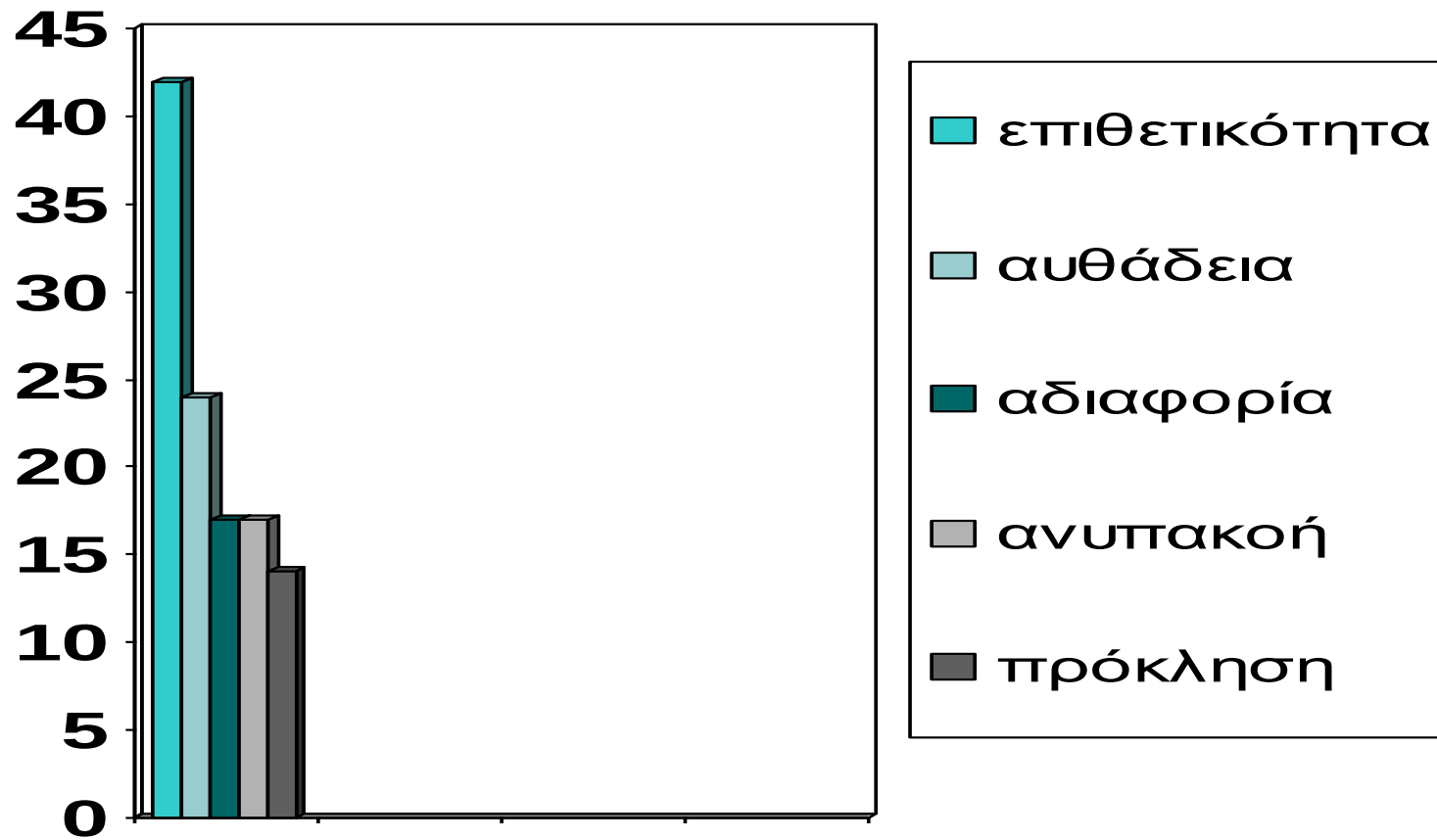


- Μπορεί βαθμιαία να δεχτεί τη βία ως τρόπο να λύνει προβλήματα.
- Να έχει ως πρότυπα τους πρωταγωνιστές της βίας.
- Να μιμηθεί τη βία που παρακολουθεί στο παιχνίδι.

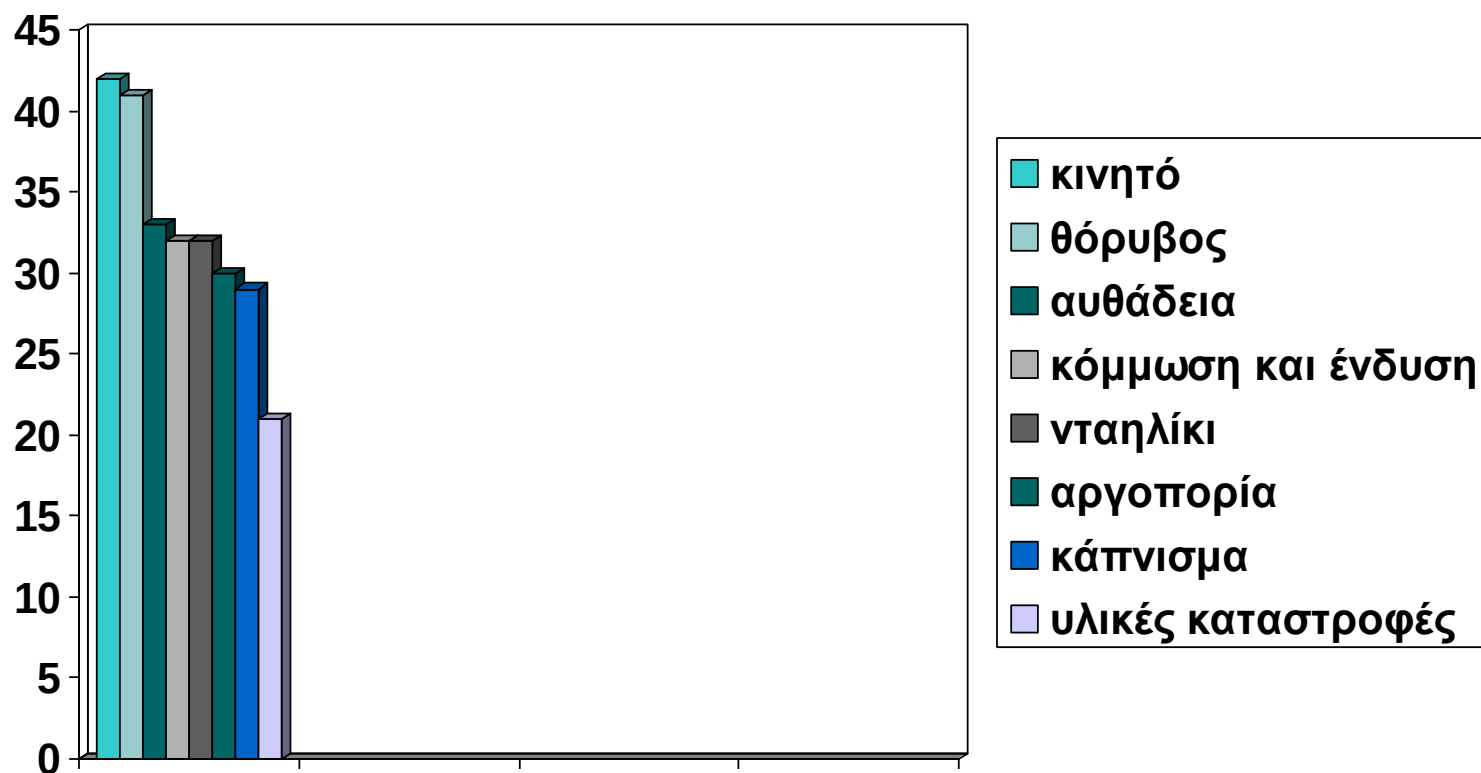


Τι θεωρείτε παραβατική συμπεριφορά

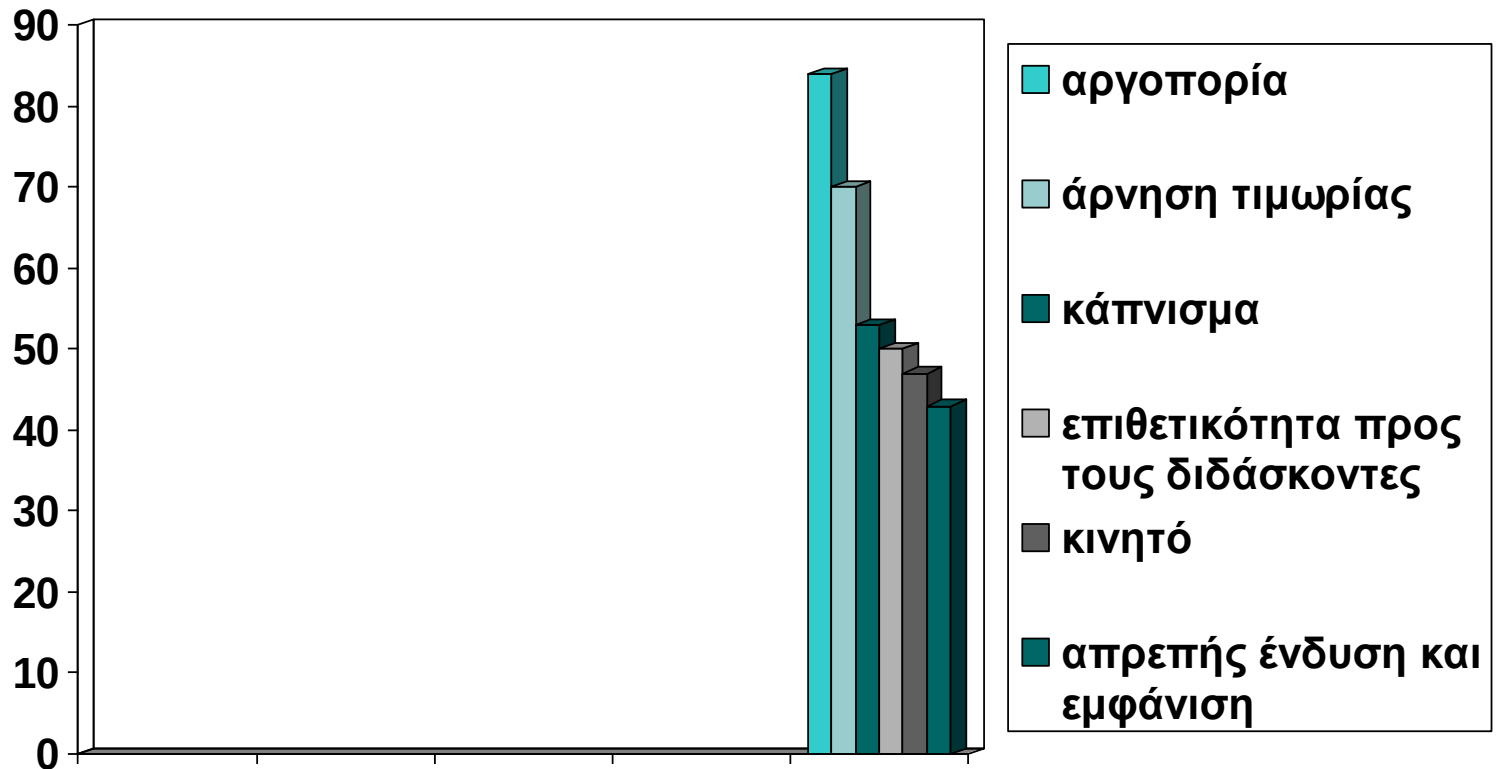
«Οι απόψεις των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την παραβατικότητα των εφήβων μαθητών» (Παππά, 2006)



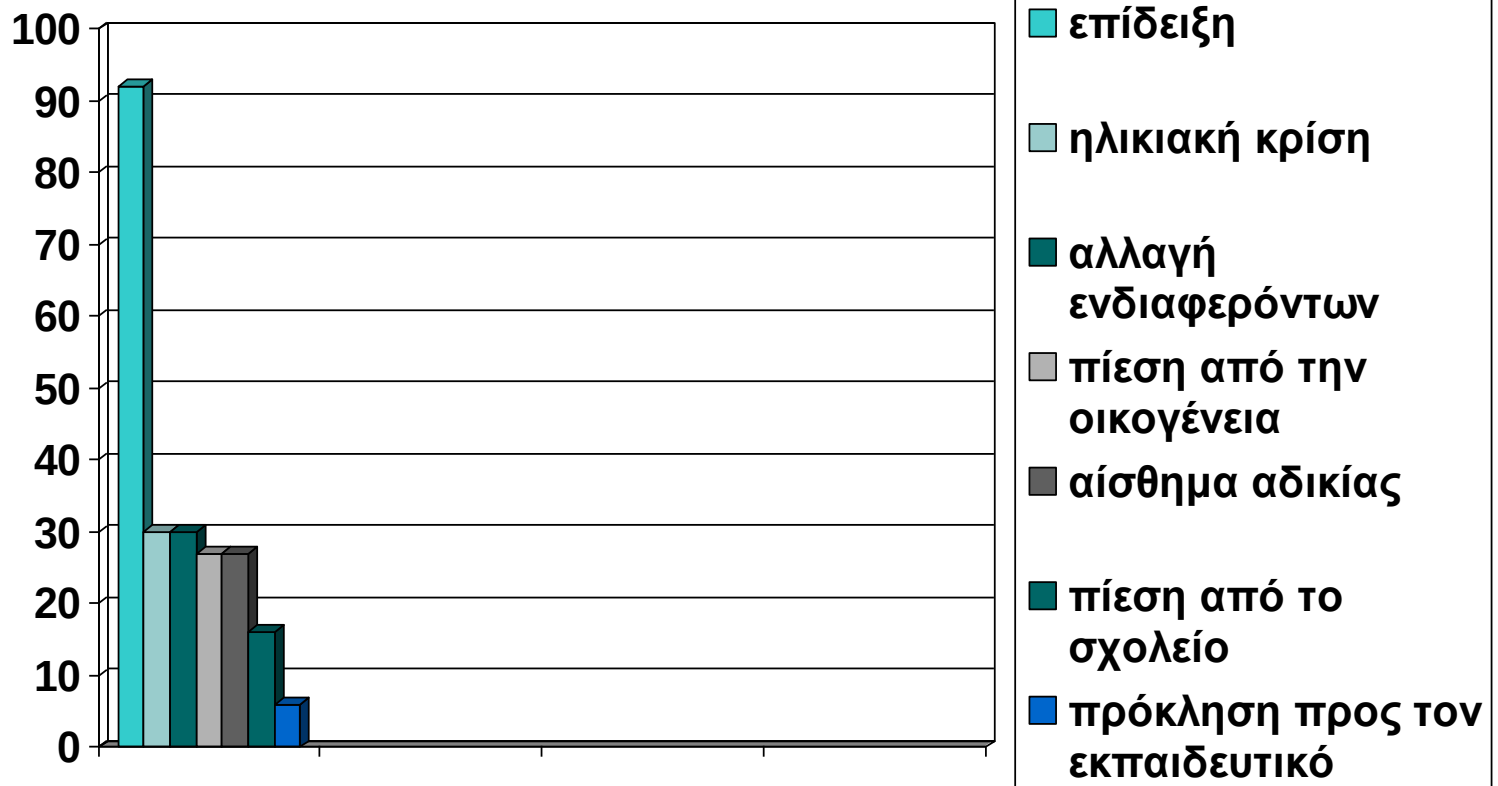
Ποια είναι τα συνηθέστερα παραπτώματα



Ποια παραπτώματα έχετε συναντήσει



Πού αποδίδετε την παραβατική συμπεριφορά;



Παρέμβαση στην επιθετικότητα





Στρατηγικές αντιμετώπισης

- *ο στιγματισμός και η περιθωριοποίηση (καλοί και κακοί μαθητές)*
- *η χειραγώγηση (αυθεντική λύση, διπλωματία του εκπαιδευτικού)*
- *η ενσωμάτωση (εξήγηση κανόνων, φιλότιμο)*
- *οι κυρώσεις (απειλή, επιβολή)*

Η σχολική «κακομεταχείριση»

Οδηγεί τους μαθητές:

- σε συμβολική έκφραση αντίθεσης (αλκοόλ, κάπνισμα, προκλητική ενδυμασία)
- σε στρατηγικές εξασφάλισης ζωτικού χώρου και χρόνου (χαβαλές, κοπάνα, αδιαφορία, άρνηση συνεργασίας)
- σε βία προς το σχολείο

Μέτρα πρόληψης της επιθετικότητας

Σε επίπεδο σχολείου:

- παρέχουμε ασφάλεια και φροντίζουμε για την ενημέρωση, την ένταξη και την επικοινωνία μεταξύ των μαθητών
- εφαρμόζουμε προληπτική πολιτική και παρέχουμε ευκαιρίες εκτόνωσης
- φροντίζουμε για την ενδοσχολική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών
- οικοδομούμε συνεργατικές σχέσεις μεταξύ εκπαιδευτικών, γονέων και μαθητών.

Αντιμετώπιση σχολικής βίας

α) Σε επίπεδο σχολικής τάξης:

- δεν προκαλούμε τη βία
- δείχνουμε ψυχραιμία
- αντιμετωπίζουμε όλους τους μαθητές με σεβασμό
- σταματούμε εξ αρχής την ένταση
- διαθέτουμε χρόνο για συζήτηση
- υπενθυμίζουμε τους κανόνες του σχολείου

- 
-
- Οι συγκρουσιακές καταστάσεις δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως κάτι το ανεπιθύμητο, γιατί αποτελούν μέρος της ζωής και σημαντική πτυχή της κοινωνικής αλληλεπίδρασης.
 - Η εποικοδομητική διαχείριση των συγκρούσεων συνεισφέρει τα μέγιστα στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, την ικανότητα χειρισμού των συναισθημάτων και την αντιμετώπιση των αγχογόνων καταστάσεων.

- 
-
- Τα προβλήματα πειθαρχίας αποτελούν ενιαία δραστηριότητα με τη διδασκαλία, γεγονός που καθιστά για το μαθητή δύσκολη τη διάκριση μεταξύ τιμωρίας και άσκησης.
 - Η ανοχή προς τις λανθάνουσες μορφές συγκρούσεων ενισχύει την επανεμφάνισή τους.
 - Οι αρνητικές συμπεριφορές των εκπαιδευτικών ασκούν αρνητική επίδραση στους μαθητές.
 - Η παιδαγωγική παρέμβαση δεν είναι αποτελεσματική, όταν προσφέρει έτοιμη λύση ή ευκαιριακή και περιστασιακή.



Διαχείριση συγκρούσεων

- Ο εκπαιδευτικός είναι ο διαμεσολαβητής.
Βήματα εκτόνωσης της σύγκρουσης:
 1. Η αντίληψη μας είναι υποκειμενική
 2. Εντοπίζουμε ποιες προσωπικές ανάγκες απειλούνται
 3. Βρίσκουμε ένα μέρος ασφαλές για διαπραγμάτευση
 4. Ακούμε τον άλλο ουσιαστικά
 5. Υποστηρίζουμε τις ανάγκες μας ξεκάθαρα
 6. Προσεγγίζουμε τη λύση με ευελιξία
 7. Διαχειριζόμαστε τα αδιέξοδα
 8. Φτάνουμε σε εφαρμόσιμη συμφωνία

Οικοσυστημική Προσέγγιση

- Το σχολείο θεωρείται «οικοσύστημα», μια ενότητα δηλαδή τα μέρη της οποίας βρίσκονται σε σχέση αλληλεπίδρασης και δυναμικής ισορροπίας. Δεν ισχύει υποχρεωτικά η σχέση αίτιο → αποτέλεσμα.
- Εστιάζει στην αλλαγή της προβληματικής κατάστασης και όχι στην αντιμετώπισή της με άμεση αναφορά στο άτομο.



- Οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν να εντοπίσουν σχέσεις αιτίου – αποτελέσματος, κάνοντας μια σειρά υποθέσεων. Το θέμα είναι η δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί ως βάση για αλλαγή της προβληματικής συμπεριφοράς.



Διαδικασία της οικοσυστημικής προσέγγισης

1. αλλαγή της οπτικής γωνίας (αναστοχασμός και αναπλαισίωση),
2. συνεργατική δυνατότητα και θετική εναλλακτική ερμηνεία,
3. ρόλος του ντεντέκτιβ (ερωτήσεις για τη διαλεύκανση του προβλήματος),
4. αναζήτηση θετικών κινήτρων στα προβλήματα συμπεριφοράς,
5. ενθάρρυνση της προβληματικής συμπεριφοράς με διαφορετικό τρόπο,
6. αξιοποίηση του χιούμορ,
7. εστίαση σε ό,τι δεν αποτελεί πρόβλημα,
8. αλλαγή του εαυτού μας,
9. εντοπισμός αλλαγών μετά από τις προσπάθειες.

Αναπλαισίωση

- **Πώς να σκεφτείτε το πρόβλημα διαφορετικά**
Σκεφτείτε ένα πρόβλημα που έχετε τον τελευταίο καιρό.
- Περιγράψτε τι συμβαίνει στην προβληματική κατάσταση. Ποιος κάνει τι; Πότε το κάνει; Ποιος άλλος εμπλέκεται;
- Πώς ανταποκρίνεστε εσείς συνήθως στην προβληματική συμπεριφορά; Ποιο είναι το συνηθισμένο αποτέλεσμα;
- Ποια είναι η τωρινή σας ερμηνεία για το λόγο για τον οποίο το πρόσωπο συμπεριφέρεται με αυτόν τον τρόπο;
- Ποιες θετικές εναλλακτικές ερμηνείες θα μπορούσαν να υπάρξουν γι' αυτή τη συμπεριφορά;
- Βασισμένοι σε μια ή περισσότερες από αυτές τις θετικές ερμηνείες της συμπεριφοράς του ατόμου, πώς θα μπορούσατε να αντιδράσετε με διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι στο παρελθόν; Τι θα μπορούσατε πραγματικά να πείτε ή να κάνετε με βάση μία από τις θετικές ερμηνείες;

Συντελεστική εξάρτηση

- Με τη μέθοδο αυτή προσπαθούμε να δημιουργήσουμε καινούριες συντελεστικές εξαρτήσεις. Θετικές συμπεριφορές μαθαίνονται ή σταθεροποιούνται, ενώ οι αρνητικές μειώνονται. Καθοριστικό ρόλο παίζει η **εκλογή των ενισχυτών**. Η απόδειξη ότι κάτι ενήργησε ως ενισχυτής βρίσκεται μόνο στο κατά πόσο άλλαξε τη συμπεριφορά του μαθητή.

Μορφές ενισχύσεων

Θετική ενίσχυση

- **απόσβεση:** η διακοπή κάθε είδους ενίσχυσης
- **τιμωρία:** με την εμφάνιση μιας αρνητικής συμπεριφοράς διακόπτεται ο θετικός ενισχυτής. Υπάρχει και η «καθαυτό τιμωρία» μετά την εμφάνιση μιας αρνητικής συμπεριφοράς.



Θετική ενίσχυση

Αρχική απάντηση → Ενισχυτικό ερέθισμα → Αυξημένη πιθανότητα επανεμφάνισης της ίδιας απάντησης

ΘΕΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ



Αρνητική ενίσχυση

ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ



Τιμωρία

- Κάνει τους εκπαιδευτικούς υπεύθυνους για τη συμπεριφορά των μαθητών.
- Εμποδίζει τα παιδιά να αναλάβουν ευθύνες.
- Απειλεί και απαιτεί συμμόρφωση.
- Δίνει έμφαση στην προσωπική εξουσία.
- Σπάνια έχει σχέση με την ίδια την πράξη.
- Πολλές φορές δίνεται άκαιρα ή υπερβολικά.
- Η έλλειψη εξηγήσεων δημιουργεί παρανοήσεις. Προκαλεί αισθήματα απόρριψης, ενοχής και φόβου στους μαθητές.

Πίνακας 4.3 Απόσπασμα από λίστα ποινών σε Σχολείο της Βόρειας Καρολίνας, το 1848

Νο	ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ	ΜΑΣΤΙΓΩΜΑΤΑ
1	Αγόρια και κορίτσια παίζουν μαζί	4
3	Τσακωμοί	5
7	Παίζουν χαρτιά στο σχολείο	4
8	Σκαρφαλώνουν σε δέντρο	1
9	Λένε ψέμματα	7
11	Βγάζουν παρατσούκλια	4
16	Άσχημη συμπεριφορά προς τα κορίτσια	10
19	Πίνουν οινοπνευματώδη στο σχολείο	8
22	Έχουν μακριά βαμμένα νύχια (τα κορίτσια)	2
27	Τα κορίτσια πηγαίνουν στους χώρους των αγοριών	2
33	Καβγάδες στο σχολείο	4
41	Πετούν επικίνδυνα αντικείμενα	4
42	Δεν μαθαίνουν το μάθημά τους απ' έξω	1
47	Καταστρέφουν την τάξη και το Σχολείο	7

Ένα πρόγραμμα παρέμβασης τροποποίησης της συμπεριφοράς

- Το πρόγραμμα αυτό βασίζεται στην επανατροφοδότηση και το σχεδιασμό της επιθυμητής συμπεριφοράς. Περιλαμβάνει τέσσερα βασικά στοιχεία:
 1. διευθέτηση του σχολικού περιβάλλοντος
 2. καθορισμός της αναμενόμενης συμπεριφοράς του μαθητή μέσα και έξω από την τάξη
 3. εφαρμογή του προγράμματος

Το τρίτο βήμα αναλύεται στα εξής:

- α) ο εκπαιδευτικός εντοπίζει την διασπαστική συμπεριφορά και αντιδρά άμεσα με παρατήρηση ή επίπληξη. Αν ο μαθητής δεν συμμορφωθεί, τότε του ζητά να απομακρυνθεί από την τάξη σε έναν ειδικό χώρο του σχολείου, που μπορεί να είναι μια άδεια τάξη.
- β) ο μαθητής στέκεται στην πόρτα της τάξης και περιμένει τον συνεργάτη-εκπαιδευτικό να τον οδηγήσει στο θρανίο που θα πρέπει να καθίσει και να σκεφτεί για τη συμπεριφορά του.



γ) αφού ο μαθητής ηρεμήσει, ο συνεργάτης-εκπαιδευτικός τον ρωτά για την συμπεριφορά του και του ζητά να συμπληρώσει σ' ένα ερωτηματολόγιο τα παρακάτω: την ανάρμοστη συμπεριφορά του στην τάξη, το τι επιθυμούσε να πετύχει με αυτή τη συμπεριφορά, εάν το κατόρθωσε, τι θα ήθελε να κάνει για να επανορθώσει επιστρέφοντας στην τάξη, και αν νομίζει ότι θα καταφέρει να πραγματοποιήσει τη νέα συμπεριφορά.

- ο δ) ο συνεργάτης-εκπαιδευτικός ελέγχει τις απαντήσεις του μαθητή, αν τις βρίσκει ορθές, τότε του επιτρέπει να γυρίσει στην τάξη του. Δεν γνωρίζει το παράπτωμα του μαθητή. Αν ο μαθητής δεν έχει συμπληρώσει ορθά τις σχετικές ερωτήσεις, τότε ο συνεργάτης-εκπαιδευτικός τον αφήνει και πάλι να σκεφτεί.

- 
-
- ο) ο μαθητής επιστρέφει στην τάξη του και περιμένει στην πόρτα. Ο εκπαιδευτικός μελέτα τις απαντήσεις του και αν τις θεωρεί ορθές, τον δέχεται και φροντίζει να του δείξει την ύλη που πιθανά έχασε. Φυσικά, υπάρχει εκ των προτέρων συνεννόηση ανάμεσα στους δύο εκπαιδευτικούς για το ποιες απαντήσεις θα κάνουν δεκτές για κάθε παράπτωμα.

- 4.δημιουργία μιας συμβουλευτικής επιτροπής

Αποτελείται από εκπαιδευτικούς, διοικητικό προσωπικό, εξειδικευμένο προσωπικό πάνω στην ειδική αγωγή, γονείς, κ.ά. Συνεδριάζει για να ακούσει τη γνώμη των εκπαιδευτικών και σχεδιάζει μαζί τους το πρόγραμμα παρέμβασης, το οποίο πρέπει να ψηφιστεί από τους εμπλεκόμενους εκπαιδευτικούς για να εφαρμοστεί.



Μηχανισμοί πρόληψης

- 1. Αναγνώριση των παραγόντων κινδύνου εκδήλωσης επιθετικής συμπεριφοράς στο περιβάλλον του σχολείου.
- 2. Προσπάθεια καλλιέργειας της ικανότητας εποικοδομητικής αντιμετώπισης των επιθετικών συμπεριφορών (ευκαιρίες δραστηριοποίησης, ανάπτυξη ικανότητας επίλυσης προβλημάτων, αναγνώριση κάθε θετικής δραστηριότητας από το άμεσο περιβάλλον).



- 3. Αναμόρφωση του σχολικού κλίματος

- 4. Διευθέτηση του σχολικού χώρου

Διαμόρφωση ενός φιλικού περιβάλλοντος χωρίς φράκτες, με ευχάριστα και απαλά χρώματα στους τοίχους, φυτά και παγκάκια για ευκαιρίες επαφής μεταξύ των μαθητών, αίθουσες υποδοχής και εκδηλώσεων, ατομικά ερμάρια, κ.ά.





Cruel Kids, Tragic Ends

One boy commits suicide after being harassed by a group of girls.